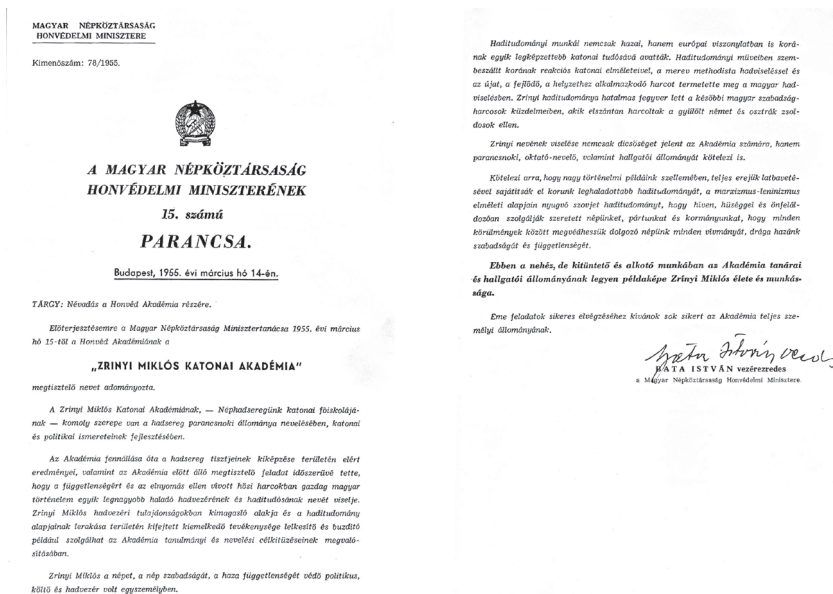

M. Szabó Miklós

A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem rövid története (1955–2011)

Az 1954–1955. tanév még a Honvéd Akadémián indult, azonban Bata István vezérezredes, honvédelmi miniszter az 1955. március 14-én kelt 15. számú parancsával¹ a nemzeti ünnep alkalmából a *Zrínyi Miklós Katonai Akadémia* nevet adományozta a tanintézetnek. (1. ábra.)

1. ábra: 15. sz. HM-parancs

Forrás: a szerző archívuma

Mint a parancsban is olvasható:

„Előterjesztésemre a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa 1955. évi március hó 15-től a Honvéd Akadémiának a »Zrínyi Miklós Katonai Akadémia« megtisztelő nevet adományozta [...] Az Akadémia [...] elért eredményei, valamint az akadémia előtt álló megtisztelő feladat időszerrév tette, hogy a függetlenségért és az elnyomás ellen vívott hősi harcokban gazdag magyar történelem egyik legnagyobb haladó hadvezérének és haditudósának nevét viselje. Zrínyi Miklós hadvezéri tulajdonságokban kimagasló alakja és a haditudomány alapjainak lerakása területén

¹ Hadtörténelmi Levéltár, Magyar Néphadsereg (HL MN) 1955/T–Titkárság 3/2. őrzési egység (ö. e.) (1955. 03. 14.)

kifejtett kiemelkedő tevékenysége lelkesítő és buzdító például szolgálhat az Akadémia tanulmányi és nevelési célkitűzéseinek megvalósításában [...] *Ebben a nehéz, de kitüntető és alkotó munkában az akadémia tanárai és hallgatói állományának legyen példaképe Zrínyi Miklós élete és munkássága [...]*” (Kiemelés: M. Sz. M.)

Ezt a parancsot ünnepi állománygyűlésen ismertette Matékovits Endre² vezérőrnagy, akadémia-parancsnok. (2. ábra.)

2. ábra: Matékovits Endre vezérőrnagy ismerteti a HM-parancsot

Forrás: a szerző archívuma

Az elkövetkező hónapokban megtett különböző intézkedések bizonyították, hogy mind az eljárók, mind az akadémia vezetése igyekezett megfelelni ennek a megtszegtetésnek. Ezek közül néhány kiemelt intézkedés:

- Az akadémiai képzés tekintélyének fokozása érdekében a honvédelmi miniszter az 1955. április 26-án kelt 020. számú parancsában³ akadémiai jelvényt rendszerezített a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián, illetve a Sztálin Katonai Politikai Akadémián diplomát szerettek számára.

² Matékovits Endre (1909–1985) katonatiszt. 1927 októberében kezdte meg tanulmányait a Ludovika Akadémián, ahová csapatszolgálat után került vissza fegyvertanárnak (1939–1943), majd a várpalotai Lőiskola előadója volt. 1944 októberében századosként zászlóaljparancsnoki beosztásban harcolt, de mert zászlóalja nem tette le az esküt Szálasi Ferencre, ezért visszaminősítették aknavetőszázad-parancsnokká. A szovjet csapatokhoz parlamentert küldve, november 4-én letette előttük a fegyvert. Hadifogság után, 1947. december 1-jén behívták a Kossuth Akadémiára, ahol előadóként, majd törzstisztként szolgált. 1949–1950-ban a „Dózsa” Gyalogsági Tiszti Iskola parancsnoka, 1950–53-ban hadműveleti csoportfőnök. 1953. december 1-je és 1956. szeptember 22-e között a Honvéd (majd névváltozását követően a Zrínyi Miklós Katonai) Akadémia parancsnoka. 1956. szeptember 22-től kiképzési csoportfőnök-helyettes. 1957. március 8-án tartalékállományba helyezték. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) „Pro Militum Artibus” („A hadtudományért”) kitüntetésétje.

³ Csentes László – Gellért Tibor: *Kronológia a Honvédség történetéből 1945–1990*. Budapest, HVK Tudományos Munkaszervezési Osztály, 1993. 148.

- A katonai felsőoktatás színvonalának – a lehetőségek függvényében való – fokozatos emelése érdekében a Minisztertanács a 2 118/1955. (V. 25.) MT számú határozatában⁴ 1955 őszétől kezdve előírta, hogy az akadémiákra felvett tisztek legalább 50 százaléka érettségizett vagy ennek megfelelő általános műveltségű legyen.
- Hasonlóan kiemelt feladatként kezelték a tananyag-korszerűsítés kérdését is. Az 1955. december 1-jén felállított Atom- és Vegyi Kiképzési Tanszék vezetője, Szabó Sándor alezredes akadémiai diplomamunkájának témájául például „Az atom- és vegyi fegyverek alkalmazásának körülményei között védelmi hadműveletet végrehajtó összefegyvernemi hadsereg gépkocsiútjának terve” témát választotta,⁵ ezzel is gazdagítandó az oktatás tudományos megalapozottságát.
- Matékovits vezérőrnagy, az 1955. november 8-án kelt 099. számú parancsában⁶ intézkedett a szovjet katonai akadémiákra vezényelt nyelvi felkészítését végző Különleges Fakultásnak a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiába történő beolvasztásáról.
- Egy évvel a „Zrínyi Miklós” név felvételét követően, 1956. március 14-én leplezték le az akadémia névadójának – napjainkban is fennálló, az akadémia akkori polgári alkalmazottja, Barba Péter festőművész által készített – szobrát.⁷ (3. ábra.)

3. ábra: A Zrínyi-szobor felavatása

Forrás: a szerző archívuma

⁴ Boreczky Beatrix (szerk.): *A magyar állam szervei 1950–1970. Központi szervek*. Budapest, Magyar Országos Levéltár, 1993. 372.

⁵ Madaras Péter: Vegyi tanszék. *Akadémiai Közlemények*, 120/3. sz. Az akadémia szerveinek története. III/A kötet. Szárazföldi ágazat tanszékeinek története. Budapest, ZMKA, 1985. 207.

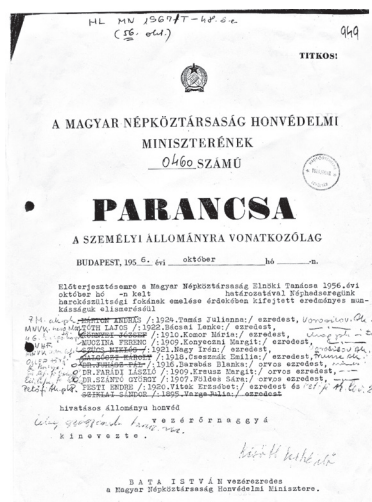
⁶ HL MN 1961/T–33. ö. e. (1955. 11. 08.)

⁷ M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1955–1960*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2007. 86.

A vezérkari főnök általános helyettese 1956. június 19-én adta ki a 00544/1956. 06. 22. számú utasítását a katonai akadémiák és tiszti iskolák átszervezésére.⁸ E szerint – egyebek mellett – „[a]z akadémiákon [...] folyó kiképzés és nevelés megjavítása, a kiképző és nevelő káderek ésszerűbb felhasználása, az akadémiák [...] fenntartásának gazdaságosabbá tétele érdekében” a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Műszaki, valamint Híradó Fakultásain – 1956. december 1-jétől – négy évre emelték a kiképzési időt, míg a többi fakultáson maradt a három év. A „Ságvári” Hadtáptiszti Iskolát megszüntették, a III. évfolyam képzése a „Zrínyi” Akadémia Hadtápfakultásán folytatódott és fejeződött be – az utasítás szerint.

1956 nyarán az akadémián szolgáló tisztek hangulatát az egzisztenciális bizonytalanságon túl befolyásolták olyan tények is, mint például a tanintézet Politikai Osztálya által szervezett irodalmi est, ahol „kifejezésre jutott, hogy helytelen a párt politikája, sőt egyesek kétségbe vonták társadalmi rendszerünk helyességét is”.⁹

A honvédelmi miniszter az 1956. szeptember 22-én kelt 0402. számú parancsával¹⁰ Márton András ezredest, az akadémiaparancsnok addigi általános helyettesét nevezte ki akadémiaparancsnokká. (9. ábra, lásd a tanulmány végén.) Márton ezredest egy 1956. október végén kelt (a nap nincs kitöltve) honvédelmi miniszteri parancs szerint¹¹ „Néphadseregünk harcászati fókának emelése érdekében kifejtett eredményes munkásságuk elismerésül” hivatásos állományú vezérőrnaggyá nevezték ki. (4. ábra.) A történelem szele azonban elsöpörte nemcsak a tölgyfa lombját, de magát az embert is.

4. ábra: A 0460. sz. HM-parancs

Forrás: a szerző archívuma

⁸ HL MN 1956/T-103/1. ö. e. 01773/ZMKA pság – 1956. 06. 25.

⁹ Bartos Jenő – Kovács Lajos – Hajdó József: Repülő hadműveleti-harcászati tanszék. *Akadémiai Közlemények*, 120/4. Az akadémia szerveinek története IV. kötet. A Légvédelmi és repülőágazat története. Budapest, ZMKA, 1986. 29.

¹⁰ HL MN 1967/T-48. ö. e. (1956. 09. 22.)

¹¹ HL MN 1967/T-48. ö. e. (1956. október) 949. f.

1956. október 23-án délután állománygyűlést hívtak össze, ahol „általánosságban” elfogadták az egyetemisták követeléseit, s bizottságot hoztak létre „a részletek további kidolgozására”.¹² Az ezt követő napokban az akadémia tisztjei rendkívül összetett feladatot láttak el. Többek között: ellátták több kerületi rendőrkapitányság, a volt Hadtáptiszti Iskola, valamint a Szabad Nép székházának és a Nemzeti Színház, különböző kerületi pártházak stb. őrzését; biztosították a HM tiszti lakóépületeit, valamint a tiszti családok által lakott Tolbuhin laktanyát, a Kontakta Villanyfelszerelési Gyárat; a Zách, illetve a Csángó utcából üzemanyagot szállítottak a HM-be, szovjet harckocsik számára; amikor az akadémia melletti ÁVH-laktanya őrsege tüzet nyitott a Hungária körúton elhaladó két szovjet harckocsira, ennek következtében egy őrnagy és két sorkatona megsebesült, akiket az akadémiaparancsnok a tanintézet egészségügyeletére kísért, ahol elsősegélyben részesítették őket, illetve az őrnagyot az akadémia páncélautójával egy ideiglenesen felállított szovjet katonai kórházba szállították stb.¹³

Október 27-én az akadémia személyi állományának gyűlése elfogadta *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia köszönti a nemzeti kormányt* című határozatot, amelyben békére és alkotó munkára hívta fel a budapesti fiatalokat, s egyben kiállt az újonnan megalakult Nagy Imre-kormány mellett.¹⁴

1956. november 4-én hajnalban, Nagy Imre miniszterelnök beszédét követően az akadémia Forradalmi Katonai Tanácsa megtartotta harmadik – egyben utolsó – ülését, amelyen úgy döntöttek, hogy nem tesznek eleget a rádiófelhívásnak, nem szállnak szembe a szovjet csapatokkal – szolt a hivatalos összefoglaló jelentés.¹⁵

November 17-én – jelentős részben az akadémia „Tiszti Nyilatkozatot” aláíró személyi állományából – Borbás Máté¹⁶ vezérőrnagy, akadémiaparancsnok irányításával 535 fővel megalakult a 2. Karhatalmi Ezred, amely a VIII–X. és XVIII–XX. kerületekben látott el szolgálatot.¹⁷

A kialakult bonyolult helyzetben jelent meg december 11-én a hadseregpárancsnok 5. számú utasítása.¹⁸ E szerint:

¹² HL Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (Budapest) 1956-os gyűjtemény 1. őrzési egység (ő. e.) 330. f.

¹³ M. Szabó (2007): i. m. 59–97.

¹⁴ Oroszi Antal: A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia történetének összefoglalása (1947–1996). In Lengyel Ferenc – Szántó Mihály (szerk.): *A magyar katonai vezető- és tisztképzés története. Tanulmánygyűjtemény.* Budapest, HM Oktatási és Tudományszervező Főosztály, 1996. 255.

¹⁵ HL Zrínyi Miklós... (i. m.) 368. f.

¹⁶ Borbás Máté (1916–1991) őrnagy (1949), alezredes (1951), ezredes (1952), vezérőrnagy (1954). A hat hónapos törzstiszti tanfolyam (1948–1949) és a leningrádi egyéves magasabb tüzértanfolyam (1949–1950) elvégzése után az MN tüzérparancsnokának törzsfőnöke (1951–1953), majd az MN tüzérparancsnoka (1953–1955) volt. A moszkvai Vorosilov Vezérkari Akadémia hallgatója (1955–1957), ezt követően az OLP (1958–1961), illetve a ZMKA (1961–1969) parancsnoka, a kiképzési főcsoportfőnök testnevelési és sportügyeket felügyelő helyettese (1969–1971). A ZMNE „Pro Militum Artibus” posztumusz kitüntettje.

¹⁷ HL Zrínyi Miklós... (i. m.) 375–376. f.

¹⁸ HL MN 1967/T-7–8. ő. e.

„A hadsereg szervezésében beállott változásoknak és a takarékoság elveinek megfelelően az eddig külön működő Zrínyi, illetve Petőfi Akadémia összevonását rendelem el. Az összefegyvernemi akadémia elhelyezési körletét a »Zrínyi« Akadémiát jelölöm ki. Az összefegyvernemi akadémia szervezésére és kiképzésére később intézkedem [...]”

Ami a megtorlást illette: Márton András ezredest 10, Diénes Ödön ezredest 15, Nagy Kálmán alezredest 15, Görgényi László őrnagyot 5, Zalavári Pál őrnagyot 4 évre, Pércsi Lajos őrnagyot pedig halálra ítélték.¹⁹ A Zrínyi Akadémia állományából 1956. december 30-áig 108 hallgató és 70 törzsbe beosztott tiszt szerelt le.²⁰

Ezzel lényegében lezárult az akadémia 1955–1956-os – tragikussá vált – tanéve. A következő hónapok karhatalmi szolgálattal teltek az oktatás 1957. április 8-i újrakezdéséig.

Uszta Gyula vezérőrnagy, a honvédelmi miniszter első helyettese 1957. február 20-ával Csémi Károly²¹ ezredest nevezte ki az akadémia parancsnokává,²² amely tisztséget 1957. február 16-a és 1961. augusztus 1-je között töltötte be. (10. ábra, lásd a tanulmány végén.)

Az akadémia s egyben a 2. Karhatalmi Ezred parancsnokságának mind szerteágazóbb feladatot kellett ellátnia: egyrészt minél tökéletesebben megfelelni a karhatalmi szolgálattal szemben támasztott követelményeknek, másrészt kialakítani a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia és a Petőfi Sándor Katonai Politikai Akadémia egyesítéséből létrehozandó új akadémiai szervezetet, s nem utolsósorban felkészülni az úgynevezett „csonka tanulmányi év” (1957. április 8. – november 30.) beindítására, az eredeti 1956–57-es tanév feladatainak e rövid néhány hónap alatti teljesítésére, sőt a következő tanév 1957. november 1-jei megkezdésére is.

A honvédelmi miniszter 1957 augusztusában határozta meg az akadémia 1957/58. kiképzési évetől kezdődően érvényes kiképzési időszakait.²³ Eszerint a képzési idő az alaptagozaton az összefegyvernemi, a felderítő-, a páncélos- és a hadtáphallgatók számára három év, míg a politikai helyettesi, a tüzér-, a légvédelmi, a műszaki, a híradó- és a vegyi hallgatók részére négy év. A levelező tagozaton a fenti kiképzési időintervallumok egy-egy esztendővel megnőnek, így itt a képzési idő négy, illetve öt év.

A december 2-i kibocsátó ünnepséggel sikeresen lezárult a „csonka kiképzési év”, de már ezt megelőzően, november 1-jével megkezdődött az 1957–58-as tanév. A Hadműveleti-Harcászati Tanszéken az évfolyamonkénti oktatócsoportok helyett ezred- és hadosztály-oktatócsoportok jöttek létre. Az oktatásba olyan új tárgyköröket

¹⁹ Urbán Vilmos: *A haza fegyveres szolgálatában 1949–1990*. Szeged, Bába és Társai, 2000. 154–155.

²⁰ HL Zrínyi Miklós... (i. m.) 374. f.

²¹ Csémi Károly (1922–1992) katonatiszt, vezérezredest. A Honvéd Akadémia, majd a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Páncélostanszékének a vezetője (1953–1956), hadosztályparancsnok (1956–1957), a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnoka (1957–1961), az 5. hadsereg parancsnoka (1961–1963), vezérkari főnök, miniszterhelyettes, a honvédelmi miniszter első helyettese (1963–1973), a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erők főparancsnokának magyar helyettese (1969–1984), honvédelmi minisztériumi államtitkár (1973–1984). A ZMNE „Pro Militum Artibus” posztumusz kitüntetettje.

²² HL MN 1967/T-7-8. ö. e. (1957. 02. 20.)

²³ HL MN 1961/T-33. ö. e. A ZMKA PK-ának 063. sz. parancsa (1957. 08. 09.)

vezettek be, mint a menetből indított támadás vagy a légideszant-alegységek alkalmazása, és a tanszéken elkezdődött tudományos tevékenység középpontjába a korszerű védelem kérdéseit állították.²⁴

A magasabb színvonalú oktatás, valamint az akadémia mint felsőfokú katonai tanintézet szervezett tudományos tevékenysége kibontakoztatásának fontos mérföldköve volt a ZMKA Tudományos Tanács korszerűsítése 1958 januárjában.

„A hallgatók kiképzése, pol. nevelése és a tudományos kutató munka [sic!] fontosabb kérdéseinek megoldása érdekében elrendelem a Z.M.K.A.-án [sic!] a Tudományos Tanács újjászervezését [...] melynek célja, hogy az Akadémia parancsnokának segítséget nyújtson a kiképzési és tudományos munka megszervezésében és végrehajtásában”

– szölt az akadémiaparancsnoki intézkedés.²⁵

Az 1958/59. kiképzési év október 31-i ünnepélyes megnyitóján felszólaló Ugrai Ferenc vezérőrnagy, vezérkari főnök kiemelte az amerikai „Pentomic”²⁶ szervezési elvek oktatására történő áttérés fontosságát, úgyszintén lényegesen jobban kell ismerni a harcászati-technikai adatokat, hiszen ezek hiányában nem hozható megalapozott számvetés és elhatározás, nem születhet magas színvonalú diplomamunka.²⁷ Ennek szellemében Csémi ezredes elrendelte 1959. január 1-jétől a „Pentomic” szervezésű idegen hadsereg oktatására való áttérést, valamint minden harcászati feladatnak ennek megfelelő átdolgozását.²⁸

Az akadémia parancsnoka 1959. április 15-én – talán nem túlzás: korszakos jelentőségű – iratában²⁹ jelentett a vezérkari főnöknek „A tudományos képzés és a tudományos fokozatok elnyerése rendszerének bevezetése a hadtudomány terén” tárgykörben. Ebben rámutatott arra, hogy a Magyar Tudományos Akadémián 1950 óta folyik tudósképzés különböző tudományágakban. Ennek alapján:

„Napjainkban kialakultak már a feltételek ahhoz, hogy a hadtudomány terén is meginduljon a tudományos képzés. Tolnai Gábor elvtárs, a Tudományos Minősítő Bizottság (TMB) főtitkára a f. évi március 11-én folytatott megbeszélésen szintén egyetértett abban a kérdésben, hogy a hadtudomány terén is célszerű a tudományos képzés bevezetése.”

Az 1959/60. kiképzési év megtervezésével összefüggésben a vezérkari főnök elrendelte, hogy – egyebek mellett – nagyobb gondot kell fordítani a harc-hadművelet megszervezésére és vezetésére tömegpusztító fegyverek mindkét oldalon történő tömeges alkalmazása

²⁴ Varga József – Kovács Lajos: Összefegyvernemi harcászati tanszék. *Akadémiai Közlemények* 120/3. sz. III/A kötet. Szárazföldi ágazat tanszékeinek története. Budapest, ZMKA, 1985. 44.

²⁵ HL MN 102/03. 407. ö. e. ZMKA 16. sz. parancs (1958. 01. 21.)

²⁶ A folyamatos frontvonal helyett mozgékony kisebb egységek felállítása ötös elrendezésben.

²⁷ HL MN 1963/T–32. ö. e. (1958. 10. 31.)

²⁸ HL MN 1961/T–34. ö. e. A ZMKA Pk-ának 0111. sz. parancsa (1958. 12. 12.)

²⁹ HL MN 1959/T–172. ö. e. (1959. 04. 15.)

esetén, a háború kezdeti, valamint későbbi időszakait jellemző sajátosságok figyelembevételével. Az összefegyvernemi és fegyvernemi hallgatók ne csak a saját felderítési elveiket ismerjék meg, hanem egymáséit is; az összefegyvernemi és a tüzérhallgatókkal meg kell ismertetni az atomtűzéség és a rakétatechnika harcászati alkalmazását, valamint működési elvét. A tudományos kutatómunka keretében dolgozzák fel és alakítsák ki a harc megszervezésének, vezetésének, valamint törzsmunkájának, a vezetési pontok telepítésének és berendezésének új módszerét. A korszerű követelmények figyelembevételével dolgozzák ki a légideszantok alkalmazásával, továbbá az ellenség légideszantjai elhárításával kapcsolatos kérdéseket; alkossák meg az atomeszközök bevetésével összefüggő megalapozott számvetések elkészítésének módszereit stb.³⁰

A harcászati-hadművelti képzés korszerűsítése szempontjából mérőföldkönek számított a vezérkari főnök 1959. november 25-én kiadott 046. számú utasítása az „Új normák oktatása a harcászati kiképzésben” tárgykörben.³¹ Eszerint az atom- és tömegpusztító fegyverek harcászati alkalmazása a hadművészet gyors fejlődését vonta maga után, ezért a szabályzatokat is rugalmasabbakká, sablonmentesekké kell tenni. Az egységes kiinduló alap megteremtése érdekében elrendelte, hogy az 1959/60. kiképzési év kezdetétől – a további intézkedésekig – a parancsnoki és törzskiképzésben az általa megszabott normákat kell figyelembe venni.

Az új akadémiaparancsnok, Borbás Máté vezérőrnagy³² működési idejében (1961. 08. 01. – 1969. 10. 01.) olyan rendkívül fontos döntések születtek, mint a Határőr Tanszék felállítása és a határörképzés beindítása az 1961–62-es tanévben;³³ a légvédelmi rakétatechnika és harcászata oktatásának megkezdése;³⁴ a hadtudományi aspirantúra megszervezése 1962-ben, majd az első védések lebonyolítása 1963-ban;³⁵ a hadművelti tanfolyam beindítása az 1964–65-ös tanévben,³⁶ illetve 1967–68-ban áttérés az egységes hároméves képzésre.³⁷ (11. ábra, lásd a tanulmány végén.)

Tóth Lajos vezérőrnagy³⁸ akadémiaparancsnoki időszakát (1969. 10. 01. – 1975. 02. 15.) (12. ábra, lásd a tanulmány végén) olyan mérőföldkövek jellemzik a katonai felsőoktatás továbbfejlesztése terén, mint:

³⁰ M. Szabó (2007): i. m. 205–207.

³¹ HL MN 1963/T–19. ö. e. (1959. 11. 25.)

³² Borbás Máté (1916–1991) őrnagy (1949), alezredes (1951), ezredes (1952), vezérőrnagy (1954). A hat hónapos törzstiszti tanfolyam (1948–1949) és a leningrádi egyéves magasabb tüzértanfolyam (1949–1950) elvégzése után az MN tüzérparancsnokának törzsfőnöke (1951–1953), majd az MN tüzérparancsnoka (1953–1955) volt. A moszkvai Vorosilov Vezérkari Akadémia hallgatója (1955–1957), ezt követően az OLP (1958–1961), illetve a ZMKA (1961–1969) parancsnoka; a kiképzési főcsoportfőnök testnevelési és sportügyeket felügyelő helyettese (1969–1971). A ZMNE „Pro Militum Artibus” posztumusz kitüntetésre.

³³ M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1961–1969*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2008. 196., 222. és 248.

³⁴ HL MN 1960/T – 2. ö. e. (1960. 11. 14.)

³⁵ M. Szabó (2008): i. m. 220., 257–260., 285., 288., 290., 292. és 327.

³⁶ HL MN 1967/T – 113/I. ö. e. (1964. 10. 14.)

³⁷ HL MN 1967/T – 411/III. ö. e. (1967. 10. 18.)

³⁸ Tóth Lajos (1922–) vezérőrnagy. A magasabb parancsnoki tanfolyam elvégzése után, az akkor felállított Honvéd Akadémia parancsnokának tanulmányi helyettese; a moszkvai Vorosilov Vezérkari Akadémiáról hazatérve az 1954–69-es években MN VK szervezési és mozgósítási, ezt követően hadművelti csoportfőnöke, megbízott vezérkarfőnöke, majd vezérkari főnök általános helyettese beosztásokat látott el; 1969

- az új követelményrendszer és tanterv szerinti képzés beindítása az 1970–71-es tanévben;³⁹
- az Elnöki Tanács a 23/1971. sz. törvényerejű rendeletével a ZMKA oklevelét az egyetemi oklevéllel egyenértékűnek nyilvánította,⁴⁰ valamint
- a csapatrepülő-kiképzés beindítása az 1972–73. kiképzési évben.⁴¹

Az új akadémiaparancsnok, dr. Lantódi József vezérőrnagy⁴² (1975. 02. 15. – 1982. 12. 01.) folytatta elődei oktatás-korszerűsítő tevékenységét, aminek elismerését is ő „arathatta le”, amikor az akadémia 25 éves munkáját – az Elnöki Tanács 1975. április 4-én – Vörös Zászló Érdemrenddel kitüntető elismerését az akadémia felsorakozott személyi állománya előtt ő vehette át.⁴³ (13., 15. ábra, lásd a tanulmány végén.)

A gyorsan változó és egyre növekvő követelmények hatására ő is új tantervet és követelményrendszert volt kénytelen bevezetni az 1978–79-es tanévben.⁴⁴

A vezérkari főnök 1980. október 15-i döntése alapján évente két-három aspiránsi helyet kellett biztosítani az akadémián.⁴⁵ 1981. március 25-én az akadémia parancsnoka először hirdethetett pályázatot főtanári, tanári és oktatói beosztások betöltésére.⁴⁶

Simon Sándor vezérőrnagy/altábornagy⁴⁷ akadémiaparancsnoki tevékenységét (1982. 12. 01. – 1991. 04. 30) (14. ábra, lásd a tanulmány végén) is – az elődeihez hasonló – elkötelezettség jellemezte. Ennek eredményei voltak olyan korszakos előrelépések, mint az Elnöki Tanács 1983. december 12-én kelt 23. sz. tvr.-e, amely engedélyezte az akadémián az egyetemi doktorátus (dr. univ.) megszerzését; az 1985. évi I. sz. törvény, amely egyetemi rangú intézménynek ismerte el a ZMKA-t, ami rendkívüli jelentőségének elismeréseként a vezérkari főnök „Tisztségláncot” és „Zrínyi-szablyát” adományozott a tanintézetnek.⁴⁸

A Minisztertanács az 1049/1988/VI. 28. számú rendeletével – 1988. július 1-jével – a ZMKA történetében először neveztek ki egyetemi tanárokat dr. Simon Sándor altá-

és 1975 között a ZMKA parancsnoka, s mint ilyen, az első valóban korszerű akadémiai reform elindítója. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) „Pro Militum Artibus” kitüntetettje, a ZMNE tiszteletbeli doktora (Doctor Honoris Causa).

³⁹ HL MN 1979/387. ö. e. (1970. 07. 15.), valamint 1979/388. ö. e. (1970. 09. 24.)

⁴⁰ M. Szabó (2008): i. m. 111.

⁴¹ HL MN 1979/T – 391/959. ö. e. A ZMKA PK-ának 072. sz. Pcs-a (1972. 07. 25.)

⁴² Dr. Lantódi József (1925–) vezérőrnagy, a vezérkari főnök helyettese, a Hadtudományi Intézet alapító parancsnoka, a ZMKA parancsnoka, a hadtudomány kandidátusa, a ZMNE tiszteletbeli doktora (Doctor Honoris Causa).

⁴³ Csendes–Gellért (1993): i. m. 363.

⁴⁴ HL MN 1979/T – 399/967. ö. e. A ZMKA PK-ának 019. sz. Int-e (1977. 02. 25.)

⁴⁵ Ács Tibor – Csikány Tamás: *A magyar katonai felsőoktatás 200 éve*. Budapest, ZMNE, 2008. 118.

⁴⁶ Ács–Csikány (2008): i. m.

⁴⁷ Dr. Simon Sándor (1929–2001) altábornagy, a ZMKA parancsnoka, a hadtudomány doktora, egyetemi tanár, Zrínyi Miklós-díjas, a ZMNE Professor Emeritusa.

⁴⁸ Ács–Csikány (2008): i. m. 118.

bornagy, dr. Bokor Imre mk. ezredes, valamint dr. Kőszegvári Tibor, dr. Szabó Miklós és dr. Vasvári Vilmos ezredes személyében.⁴⁹

A rendszerváltás rendkívül összetett és bonyolult viszonyai között dr. Szabó Miklós vezérőrnagy⁵⁰ akadémiaparancsok (1991. 07. 01. – 1996. 09. 01.) (16. ábra, lásd a tanulmány végén) irányításával, a vezető állománynak – felgyorsítva az eddigi korszerűsítési folyamatot – meg kellett teremtenie a hadrendből való kiválásának, a polgári felsőoktatásba történő integrálásának, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem felállításának feltételeit. Ennek legfontosabb állomásai voltak – a sok közül:

- 1992. november 2–5. között otthont adott – az osztrákokat megelőzve – a NATO-katonai akadémiák parancsnokai konferenciájának.⁵¹
- Dr. Für Lajos honvédelmi miniszter az 1/1993. (I. 7.) HM rendeletben⁵² – a művelődési és közoktatási, valamint a belügyminiszterekkel egyetértésben – rögzítette, hogy az akadémiai alapképzés időtartama két év, amely idő alatt a képzés haderőnemi (szárazföldi, határőr-, légvédelmirepülő-) szakon folyik. Emellett a ZMKA fegyvernemi (szakmai) törzstiszti képzés eredményes elvégzésének tanúsítására „Bizonyítványt” kell kiállítani, és a törzstiszti végzettséggel rendelkező tiszt kinevezhető fegyvernemi (szak-) alegységparancsnoki; ezred-dandár fegyvernemi, szolgálatfőnöki és különböző szintű törzsekben, valamint határőr vezetői szervekben beosztott tiszti, illetve más, ezeknek megfelelő beosztásba, továbbá – egyéb feltételek megléte esetén – előléptethető főtiszti (őrnagy, alezredes) rendfokozatba.
- Az akadémia parancsnoka elrendelte új elméleti tananyag kidolgozását,⁵³ mivel az MN szervezetében bekövetkezett szervezeti változások szükségessé tették a honvédelmi dandár és a területvédelmi ezred szervezetével, felkészítésével, alkalmazásának elveivel kapcsolatos ismeretek oktatásba való bevitelét.
- A felsőoktatási törvény (1993. évi LXXX. törvény) 1993. szeptember 1-jétől történő hatálybalépésével Szabó vezérőrnagy az 1993/94. tanulmányi év fő feladatai között rögzítette – egyebek mellett – a felsőfokú vezetőképző tanfolyam képzésének beindítását; az egyéves törzstiszti tanfolyamokon és a kétéves haderőnemi alapképzésen az oktatás folytatását, valamint a külföldi továbbképző tanulmányokra előkészítő, illetve állami nyelvvizsgára felkészítő nyelvtanfolyamok levezetését.⁵⁴

⁴⁹ Hadtörténelmi Levéltár Központi Irattár (HL KI) 658/02/66. ő. e. A ZMKA PK-ának 066. sz. pcs-a (1988. 07. 13.), HL KI 658/02/84. ő. e. A ZMKA PK-ának 084. sz. pcs-a (1988. 09. 06.), valamint A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Múzeuma (ZMNE Múz.) A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története. VIII. 5.

⁵⁰ Dr. M. Szabó Miklós (1942–2021) altábornagy, egyetemi tanár; a Zalka Máté (Bolyai János) Katonai Műszaki Főiskola (1989–1991), majd a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnoka, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem alapító rektora (1996–2007); Zrínyi Miklós-, valamint Szent-Györgyi Albert-díjas, az MTA rendes tagja, az ZMKA rector emeritusa, valamint a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) professor emeritusa.

⁵¹ M. Szabó Miklós – Oroszi Antal: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1990–1996*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2012. 183–186.

⁵² HL KI 541/4461. ő. e. (1993. 01. 07.)

⁵³ HL KI 842/1/69. ő. e. A ZMKA parancsnokának 69/1993. számú szervezési intézkedése (1993. 03. 16.)

⁵⁴ HL KI 842/2/86. őrzési egység (ő. e.) A ZMKA parancsnokának 236/1993. számú parancsa (1993. 08. 23.)

Az akadémia parancsnoka október 19-én terjesztette fel a vezérkar főnökéhez a 846/5. számon elkészített beszámoló jelentését az 1993. évről.⁵⁵ A 35 oldalas anyag szerint

„[a] Magyar Honvédség átalakítása első szakaszának eredményeként megtörtént az új képzési rendszerre való áttérés, melynek keretén belül befejeződött a hagyományos hároméves alap- és négyéves levelezőképzés, folytatódott a törzstiszti és a kétéves haderőnemi képzés. Eredményesen tett vizsgát az egyetemet végzett tisztek hadtudományi tanfolyamának első évfolyama. 1993 szeptemberében két osztállyal megkezdtek a Felsőfokú Vezetőképző Tanfolyamot, melynél az első tapasztalatok kedvezőek.”

A ZMKA életében jelentős eseményként értékelendő, hogy 1994. október 10-én megalakult a Magyar Tudományos Akadémia IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya keretében a Hadtudományi Bizottság, amely a hadtudomány neves képviselőit foglalta magába. A tudományos fokozattal rendelkező 147 fő írásban tett javaslatot, majd ennek alapján – titkos szavazással – választották meg a Bizottságot, amelynek elnöke dr. Szabó Miklós vezérőrnagy, akadémiaparancsnok lett. A ZMKA részéről tagokká választották dr. Simon Sándor nyá. altábornagyot, dr. Csűrös János mk. ezredest és dr. Munk Sándor mk. ezredest.⁵⁶

Az Országos Akkreditációs Bizottság (OAB) munkájának támogatására megalakult az Önértékelő Bizottság (ÖB), amely 1994. december 22-én tartott ülésén legfontosabb feladatként az intézményi akkreditációra való felkészülés segítségét, a folyamatos intézményi önértékelés végzését, a képzés minőségbiztosítását, a diszciplináris (a művelt tudományterületi) minőségbiztosítást fogalmazta meg. A két bizottság ajánlása szerint valamennyi felsőoktatási intézményben, így a ZMKA-n is létrejött az Akadémiai Tanács szakbizottságaként az Intézményi Akkreditációs Bizottság (IAB).⁵⁷

Az 1995/96. tanulmányi év beindításával egyidejűleg fontos feladat volt az akadémiaparancsnok 61361995. számú beszámoló jelentésének elkészítése és felterjesztése a Honvéd Vezérkar főnökéhez.⁵⁸ Ebben – sok más fontos tény mellett – kiemelte, hogy a tudományos tevékenységben mérőföldkönek számított, hogy az OAB akkreditálta a benyújtott egyetemi doktori (PhD-) képzés és fokozatszerzés programját, valamint a Doktori Szabályzatot.

1995. december 19-én az Országos Akkreditációs Bizottság elnöke aláírta az akkreditációs állásfoglalást. Az OAB a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvényben kapott felhatalmazás alapján az 1995/9/VII/6. számú állásfoglalásával elismerte a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia alkalmasságát „hadtudomány” tudományágban doktori (PhD-) képzésre és fokozatadásra. Ez döntő jelentőségű okmány lett a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem beindulásához, az 1996. évi feladatok kidolgozása és a további teendők megoldása ennek valóra váltását szolgálta.⁵⁹

⁵⁵ HL KI 842/4/21. ö. e. (1993. 10. 19.)

⁵⁶ Akadémia-történet, ZMNE Múzeum, VIII. köt. Az 1994–1995. tanév (Kézirat) 2.

⁵⁷ HL KI 880/1/41. ö. e. A ZMKA parancsnokának 41/1995. számú parancsa (1995. 02. 08.)

⁵⁸ HL KI 880/10/1. ö. e. (1995. 09. 06.)

⁵⁹ Az okmány a ZMNE Múzeum „Tudományos életünk” részénél látható.

1995. december 19-én az OAB elnöke aláírta az 1995/9/VII/6. számú akkreditációs állásfoglalást. Ebben tanúsította, hogy a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia „hadtudomány” tudományágban alkalmas doktori (PhD-) képzésre és fokozatadásra. Ez is alapvető fontosságú okmány lett a ZMNE beindulásához.⁶⁰

Az 1995. december 20-án megjelent *Honvédségi Közlöny* szerint a vonatkozó kormányrendelet értelmében a ZMKA két karral rendelkezik: Hadtudományi Karral, valamint Vezetés- és Szervezéstudományi Karral.⁶¹

A honvédelmi miniszter 1996. augusztus 26-án kiadta a 301/1996. (HK. 20.) számú határozatát a katonai felsőoktatási intézményeknek a Magyar Honvédség hadrendjéből történő kiválását követő vezetésének rendjéről.⁶² Eszerint az új szervezeti rendre történő áttérés biztosítása és a működés folyamatosságának fenntartása érdekében, 1996. szeptember 1-jei hatállyal dr. Szabó Miklós vezérőrnagy, egyetemi tanárt, a ZMKA parancsnokát beosztásából felmentette, rendelkezési állományba helyezte, és egyidejűleg megbízta – a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem rektori munkakör pályázat útján történő betöltéséig – a ZMNE vezetésével.⁶³

Az akadémia teljes személyi állományának emberfeletti erőfeszítéseinek és a HM vezetői támogatásának köszönhetően 1996. szeptember 1-jével megkezdte működését a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem,⁶⁴ a ZMKA két karából két egyetemi karral, valamint a két katonai főiskolából két főiskolai karral. (5. ábra.) Ez azonban átmeneti szervezetet képezett, mert ezt a tanévet – sok más feladat mellett – arra kellett felhasználni, hogy 1996. szeptember 1-jére a volt szentendrei kar a Hadtudományiba, míg a szolnoki a Vezetés- és Szervezéstudományi Karba integrálódjon. E szervezeti átalakítás mellett a másik nagy kihívás volt, hogy – a nemzetvédelmi egyetemi jellegnek való megfelelés érdekében – ebben az új tanévben beinduljon a civil szakemberek ötéves egyetemi alapképzése védelem- és biztonságpolitikai, illetve védelemigazgatási szakon.⁶⁵

Az átalakítás első szakasza 1996–1997 között

Nemzetvédelmi Egyetem

5. ábra: Az átalakítás első szakasza

Forrás: a szerző szerkesztése

⁶⁰ Az okmány a ZMNE Múzeum „Tudományos életünk” részénél látható.

⁶¹ *Honvédségi Közlöny*, 30/1995. szám, 1995. 12. 20.

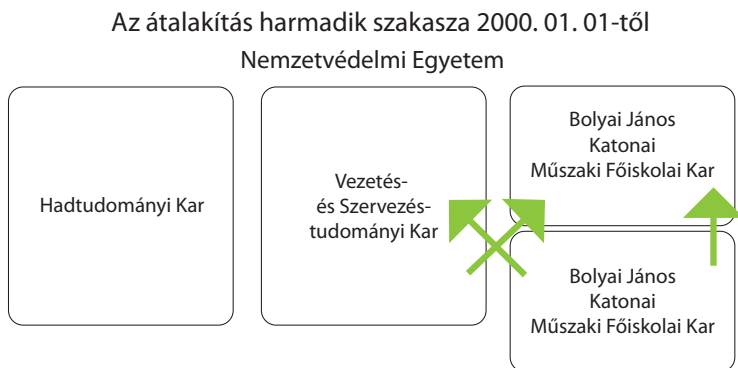
⁶² HL KI 547/32/301. ö. e. (1996. 08. 26.)

⁶³ Ezt követően megbízott, majd háromszor megválasztott rektorként dr. Szabó Miklós vezérőrnagy/altábornagy 1996. 09. 01. – 2007. 03. 14-ig állt a ZMNE élén.

⁶⁴ M. Szabó Miklós: *Volt egyszer egy egyetem 1996–2007. Rektor a tűzvonalban*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2014. 33–36.

⁶⁵ M. Szabó (2014): i. m. 97. és 102.

A következő nagy szervezeti változás az egyetem életében 2000. január 1-jével következett be, amikor a ZMNE fuzionált a Bolyai János Katonai Főiskolával. Ennek eredményeként a két egyetemi kar mellé belépett egy főiskolai kar is.⁶⁶ (6. ábra.)

6. ábra: Az átalakítás harmadik szakasza

Forrás: a szerző szerkesztése

Mint ezekből az integrációs lépésekből is látható, folytatódott a Magyar Honvédség – benne a katonai tanintézetek – anyagi és létszámcsoökkentési megszorítása, miközben lépést kellett tartani az egyre növekvő NATO-követelményekkel is. Nem szűntek meg egyes katonai vezető körök egyetemellenes támadásai, kifogásai sem, a felsőfokú tisztképzés „elkatonátlanodása, elcivilisedése” vádjával. Szerencsére a „felhasználók”, a csapatok, amelyek az egyetem által kibocsátott tisztekkel dolgoztak, másként látták – a gondok ellenére is. Ugyanis az MH szárazföldi parancsnokhelyettese 2002. július 17-én ismertette a 3. sz. albizottság tapasztalatait a ZMNE-n folyó általános és katonai-szakmai kiképzés vizsgálatáról.⁶⁷ Ebben az előjárója felé is keményen fogalmazott, miszerint „[...] megállapíthatjuk, hogy a 35/1997. és a 23/1999 sz. MHPK. VKF. Intézkedésekben a hallgatókkal szemben támasztott követelmények nem felelnek meg a képesség alapú haderő elvárásainak. Az intézkedés(-ek) nem követték az időközben végbement szervezeti és strukturális változásokat sem [...]” Ennek a következménye az – meglátásuk szerint –, hogy „a képzés megfelel a jelenleg érvényben lévő intézkedéseknek, és itt kihangsúlyozom, hogy *a jelenleg érvényben lévő intézkedéseknek és ezekben megfogalmazott követelményeknek*”. Ugyanakkor még ezek teljesítését is „[...] nagy mértékben [sic!] hátráltatják a feltételek hiánya (elhelyezés, technikai eszközök stb.)”.

De ez nem volt egyedülálló megítélés, hiszen a hadművelleti csoportfőnök, valamint az oktatás- és tudományszervező főosztályvezető-helyettes által 2002. szeptember 3-án aláírt 63/93/2002. számon jelentett az egyetemen végrehajtott általános katonai és katonai-szakmai áttekintés tapasztalatairól, valamint a végrehajtandó feladatokról. Ezt az anyagot a hadművelleti csoportfőnök-helyettes szeptember 13-án küldte meg a rektor-

⁶⁶ M. Szabó (2014): i. m. 177.

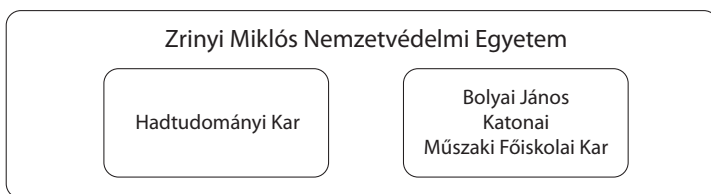
⁶⁷ A szerző magánarchívuma (2002. 07. 12.).

nak.⁶⁸ A tízoldalas anyag lényege a következőkben foglalható össze: az előjárói intézkedések követelményei megtalálhatóak a képzési dokumentumokban, „[...] de a gyakorlati oldal – objektív okok miatt – nem képes a megrendelő által elvárt igényeket kielégíteni”. A hallgatók általános katonai felkészítése „[...] az MH-ban egységesen érvényes általános katonai kiképzés követelményeinek figyelembe vételével [sic!] történik [...]”; a katonai-szakmai felkészítés a megfelelő szakmai felkészítés keretein belül valósul meg; a katonai vezetővé képzés a napi életben következetesen érvényesíti a „szigorú katonai életrendet”, ugyanakkor a katonai vezetővé válás folyamata a gyakorlati képzéssel nem kellően támogatott, továbbá a szakmai képzés dokumentumának „[...] hozzáigazítása az új követelményekhez következetes, de a gyakorlati képzés problémákkal terhelt”.

Ennek ellenére folytatódott a feszített ütemű oktatás az egyetemen, de a szervezeti átalakítás is, aminek eredményeként 2004. szeptember 1-jén az egyetemi szervezet a Hadtudományi Karra és a Bolyai János Katonai Műszaki Karra olvadt. (7. ábra.)

Az egyetem vezetését 2007. március 15-ével dr. Szabó János ezredes, majd dr. Lakatos László mk. vezérőrnagy vette át (8. ábra) folytatva a hadtudományi egyetemi képzést egészen 2012. január 1-jéig, a Nemzeti Közsolgálati Egyetem felállításáig.

Az átalakítás negyedik szakasza, 2004. 09. 01.

7. ábra: Az átalakítás negyedik szakasza,

Forrás: a szerző szerkesztése

8. ábra: Rektorváltás

Forrás: a szerző archívuma

⁶⁸ Magánarchívum (2002. 09. 13.).

9. ábra: Márton András ezredes
Forrás: a szerző archívuma

10. ábra: Csémi Károly ezredes
Forrás: a szerző archívuma

11. ábra: Borbás Máté vezérőrnagy
Forrás: a szerző archívuma

12. ábra: Tóth Lajos vezérőrnagy
Forrás: a szerző archívuma

13. ábra: Dr. Lantódi József vezérőrnagy
Forrás: a szerző archívuma

14. ábra: Dr. Simon Sándor vezérőrnagy/altábornagy
Forrás: a szerző archívuma

15. ábra: A Vörös Zászló Érdemrend átvétele
Forrás: a szerző archívuma

16. ábra: Dr. Szabó Miklós vezérőrnagy
Forrás: a szerző archívuma

Felhasznált irodalom

- Ács Tibor – Csikány Tamás: *A magyar katonai felsőoktatás 200 éve*. Budapest, ZMNE, 2008.
- Dr. Bartos Jenő alez. – Kovács Lajos nyá. alez. – Hajdó József nyá. alez.: Repülő hadművelési-harcászati tanszék. *Akadémiai Közlemények*, 120/4. Az akadémia szerveinek története. IV. kötet. A Légyvédelmi és repülőágazat története. Budapest, ZMKA, 1986.
- Boreczky Beatrix (szerk.): *A magyar állam szervei 1950–1970. Központi szervek*. Budapest, Magyar Országos Levéltár, 1993.
- Csendes László – Gellért Tibor: *Kronológia a Honvédség történetéből 1945–1990*. Budapest, HVK Tudományos Munkaszervezési Osztály, 1993.
- Madaras Péter alez.: Vegyi tanszék. *Akadémiai Közlemények*, 120/3. sz. Az akadémia szerveinek története. III/A. kötet. Szárazföldi ágazat tanszékeinek története. Budapest, ZMKA, 1985.
- M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1955–1960*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2007.
- M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1961–1969*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2008.
- M. Szabó Miklós: *Volt egyszer egy egyetem 1996–2007. Rektor a tűzvonalban*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2014.
- M. Szabó Miklós – Oroszi Antal: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1990–1996*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2012.
- Dr. Oroszi Antal nyá. alezredes: A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia történetének összefoglalása (1947–1996). In Lengyel Ferenc – Szántó Mihály (szerk.): *A magyar katonai vezető-és tisztképzés története. Tanulmánygyűjtemény*. Budapest, HM Oktatási és Tudományos Szervező Főosztály, 1996. 249–262.
- Urbán Vilmos: *A haza fegyveres szolgálatában 1949–1990*. Szeged, Bába és Társai, 2000.
- Varga József alez. – Kovács Lajos nyá. alez.: Összefegyvernemi harcászati tanszék. *Akadémiai Közlemények*, 120/3. sz. III/A. kötet. Szárazföldi ágazat tanszékeinek története. Budapest, ZMKA, 1985.